

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ В АСПЕКТІ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті висвітлюється проблема формування екзистенційного інтелекту (ЕІ) як складника професійної компетентності майбутніх психологів. ЕІ розглядається в аспекті теорії множинного інтелекту Х. Гарднера. Виявлено, що в основі ЕІ лежить екзистенціальне мислення, яке передбачає розвиненість духовної обізнаності особистості.

Ключові слова: екзистенційний інтелект, професійна компетентність, множинний інтелект.

Навчання іноземної мови (ІМ) студентів немовних факультетів має свою специфіку, обумовлену складністю, пов'язаною з обмеженою кількістю годин, відведених на вивчення дисципліни, та з професійною спрямованістю навчання. Оскільки в загальній підготовці випускників ВНЗ обов'язковим є білінгвальний складник, процес навчання ІМ слід зорієнтувати на розвиток навичок і вмінь мовленнєвого спілкування на професійні теми. Реалізація поставлених завдань вимагає кореляції цілей навчання профільних дисциплін із метою викладання ІМ. Наприклад, основною фаховою метою навчання студентів-психологів є формування висококваліфікованого фахівця, який відповідає психограмі професії психолога [4, с. 123], що передбачає розвиток таких важливих якостей, як соціабельність та інтелектуальність. Зупинимося докладніше на останній зі згаданих якостей, оскільки вона має широке трактування.

Інтелект (від лат. *intellectus* – тямущість, розум, розумова здатність) – це результат уроджених або набутих здібностей, які виявляються як загальна здатність людини до навчання, успішної адаптації в довкіллі та до розв'язання проблемних задач. Рівень інтелекту може впливати на успішність професійної діяльності й вимірюватися за допомогою IQ-тестів [2, с. 30].

Інтелект є не однорідним утворенням, а складною системою, яка передбачає певне співіснування окремих і незалежних інтелектів, котрі Х. Гарднер називає *множинним інтелектом* (МІ) (*Multiple Intelligences*) – розмаїттям шляхів, якими людина сприймає й опрацьовує інформацію у процесі пізнання. Науковець виокремлює вісім базових видів інтелекту, наявних певною мірою в кожній людині: лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, музичний, тілесно-кінетичний, інтерперсональний, інтраперсональний і натуралістичний [5, с. 73]. Х. Гарднер розподіляє виокремлені види інтелектів на три основні групи: 1) інтелект залежно від об'єкту, що включає математику й логіку; 2) вільний інтелект, який охоплює музику й мову; 3) персональний інтелект, або психологічне сприйняття себе й інших [5, с. 73]. До останньої групи належать інтерперсональний та інтраперсональний види інтелекту, які Х. Гарднер включає до МІ, а також емоційний та екзистенційний, котрі наразі знаходяться на стадії розроблення. Розглянемо докладніше ЕІ, оскільки він, хоч і найменш досліджений у сучасній психології, але є важливим для формування професійної компетентності майбутніх психологів.

Х. Гарднер пропонує **ЕІ** як можливий дев'ятий вид МІ й визначає його як:

– схильність людини ставити й обмірковувати питання про життя, смерть, природу і сенс буття, а також цікавитися трансцендентними питаннями;

– здатність вивчати, досліджувати, виявляти й аналізувати природу існування в його різноманітних формах.

Науковець називає такі схильності та здатності "духовною обізнаністю / компетентністю" (*spiritual awareness*), яка, на його думку, радше є "станом буття" (*a state of being*), ніж набором необхідних навичок і вмінь [6, с. 170].

Х. Гарднер доходить висновку, що для включення ЕІ до МІ бракує наукових підстав, адже:

1) ще недостатньо досліджено, які саме мозкові структури відповідають за екзистенційне мислення;

2) концептуально невизначеними й незрозумілими залишаються базові когнітивні компоненти, які його становлять.

Водночас учений вважає, що ЕІ є цінним компонентом мислення людини, особливо під час опанування таких дисциплін, як: філософія, міфологія, теологія, мистецтвознавство тощо. На думку автора теорії МІ, духовна обізнаність / компетентність властива філософам, теологам і вчителям. В історії людства ЕІ мали Сократ, Будда, Ісус Христос, Св. Августин та інші видатні особистості.

Хоч Х. Гарднер конкретно й не називає психологію як науку, для опанування якої людині необхідно володіти ЕІ, ми припускаємо, що для студентів-психологів цей вид інтелекту є необхідним із декількох причин. По-перше, ЕІ поєднується з *емоційним інтелектом* – здатністю усвідомлювати і розуміти власну емоційну сферу й емоційну сферу оточуючих. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту легше досягають своїх цілей у взаємодії з довкіллям, оскільки їхня поведінка є більш адаптивною [7, с. 504]. Для

майбутніх психологів важливо не лише зрозуміти емоційну сферу людини, а й зуміти допомогти їй спрямувати своє життя в потрібному напрямі, що вимагає також і розвинутого ЕІ.

По-друге, ЕІ певною мірою впливає на формування картини світу людини, а відтак його розвиток є когнітивною діяльністю. Її результати можуть бути пов'язані з утворенням системи смислів (концептів), які належать до інформації актуального або можливого стану речей у світі, тобто до того, що індивід знає, припускає, думає й уявляє про об'єкти дійсного та можливих світів і що входить до його концептуальної системи. Когнітивна діяльність як складова частина свідомості людини розгортається в певному культурному контексті. Його зміст у межах міфів, духовних і етичних норм, настанов та інших компонентів культури позначається на процедурах і результатах когнітивної діяльності [3, с. 102], а отже й на ЕІ.

По-третє, ЕІ тісно зв'язаний з іншими видами МІ і власне є складником загального інтелекту людини – психічного явища, яке розвивається впродовж життя, істотно впливає на успішність соціалізації людини та є підґрунтям для її когнітивного розвитку [1, с. 55]. Кожна людина має набір інтелектів, проте, як правило, якийсь певний інтелект є домінуючим і більш вираженим, ніж інші. Наприклад, екзистенційне мислення, яке лежить в основі ЕІ, зв'язане з різними видами МІ через такі види діяльності, як [8]:

- образотворче мистецтво, архітектура, створення священних місць (*sacred spaces*) для занять духовними практиками або молитви, створення дзен садів (дзен-буддизм – це релігійна течія в Японії, яка проповідує споглядання й інтуїцію як основу прояснення), створення лабіринтів (візуально-просторовий інтелект);

- споглядання, медитація, осяяння / інсайт (інтраперсональний інтелект);

- написання віршів, есе, переказів, коротких оповідань, створення священних текстів (лінгвістичний інтелект);

- рухи (в тому числі й під час духовних практик), танці, драма, йога (тілесно-кінетичний інтелект);

- співи, слухання духовної і космічної музики та ритмів (музичний інтелект);

- знаходження й пояснення причинно-наслідкових зв'язків, виведення знань, моделювання інформації (логіко-математичний інтелект);

- зацікавленість флорою і фауною, екологічними системами і програмами, заняття духовними практиками на природі (натуралістичний інтелект);

- встановлення відносин з іншими особами чи групами людей (інтерперсональний інтелект).

Отже, ЕІ не можна відокремлювати від загального інтелектуального розвитку студентів, а відтак, слід сприяти його розвитку, в тому числі й на заняттях з ІМ. Розвиненість ЕІ допоможе студентам [9]:

- побачити свою роль у сучасному глобалізованому суспільстві;

- підтримувати контакти з іншими людьми на ґрунті спільних ідей і вірувань;

- замислюватися над сенсом життя й шукати відповіді на одвічні людські запитання;

- читати філософські праці;

- займатися медитацією та релаксацією, оскільки це допомагає занурюватися в себе і розмірковувати над філософськими питаннями буття;

- замислюватися над тим, чи існують інші форми розумного існування у всесвіті;

- краще розуміти твори мистецтва;

- використовувати світовий досвід під час навчання.

На думку науковців, розвиненість ЕІ позитивно позначається не лише на якості навчання людини, а й на її ставленні до життя загалом. Наприклад, результати наукових досліджень свідчать про те, що студенти з високим рівнем ЕІ [9]: прагнуть значущого і змістовного навчання; шукають і знаходять міжпредметні зв'язки; у навчанні синтезують думки й ідеї; із задоволенням читають літературні твори філософського напрямку; поважають звичаї та традиції іншомовних культур; цінують родинні цінності та дружні стосунки; відчують себе частиною своєї громади й міста; намагаються брати участь у громадських і політичних справах; мають відчуття приналежності до світової громади; відповідально ставляться до свого здоров'я.

Фахівці рекомендують на заняттях розвивати й підтримувати у студентів ЕІ через такі види діяльності, як [9]: огляд вивченого матеріалу перед презентацією нового; розгляд теми з різних позицій і з урахуванням різних точок зору; пов'язування виучуваного матеріалу з глобальними проблемами; доповнення презентації матеріалу творами мистецтва; обговорення необхідності та важливості виучуваних тем для групи, громади, суспільства і світового товариства загалом; наведення точок зору відомих людей, які пропонують альтернативні погляди на обговорювані проблеми; стимулювання студентів узагальнювати й підсумовувати вивчене; створення умов для застосування вивченого у нових контекстах і ситуаціях.

Для подальшого розвитку й підтримки ЕІ можна запропонувати студентам [9]:

- копіювати твори мистецтва;

- брати участь у театральних постановках;

- читати класичну літературу та проводити паралелі з сучасними реаліями й цінностями, знаходити в них схожості та відмінності;

- час від часу звертатися до класичної філософії;

- знайомитися з символами світових релігій;

- спілкуватися з віртуальними громадами;

- брати участь у віртуальних проектах (мистецьких виставках, подорожах тощо);

- співпрацювати з веб-сайтами, призначеними для колективного розроблення, зберігання і структурування інформації, переважно, гіпертекстів;
- вести ЖЖ ("живий журнал"), блоги тощо.

На нашу думку, на заняттях з ІМ розвиток ЕІ можна стимулювати за рахунок спеціальних текстів і завдань типу:

- 1) *Make connections between what is being learned and the world outside the classroom;*
- 2) *Read / Listen to the broken pieces of information and connect them to make a coherent story;*
- 3) *Look at the topic from different angles and comment on it from various standpoints;*
- 4) *Explain to your group mates the phenomena as you understand them;*
- 5) *Summarize the information learned in the classroom.*

Подібні завдання розвивають мовленнєво-розумову активність студентів і допомагають краще зрозуміти себе та своє оточення, глобально сприймати світ і намагатися зробити його кращим. Така мета розвитку ЕІ є суголосною зі словами Х. Гарднера, який пише: "Я хочу, щоб мої діти зрозуміли світ, але не лише тому, що світ є цікавим для допитливого людського розуму. Я хочу, щоб вони зрозуміли це для того, щоб зробити його кращим. Знання – це не те саме, що й мораль, і ми повинні зрозуміти це, якщо ми хочемо уникнути минулих помилок і рухатись у правильному напрямку. Дуже важливо зрозуміти, хто ми та що ми можемо зробити... Зрештою, ми маємо самі синтезувати наше розуміння світу. А результатом нашого розуміння буде те, на що ми спрямуємо свої зусилля, виправляючи недосконалий світ, на добро чи на зло" [6, с. 180-181].

Для перевірки рівня розвиненості ЕІ Б. Шієрер пропонує запитання, зв'язані з описаними Х. Гарднером основними характеристиками й моделями поведінки людей з екзистенціальним мисленням. Запитання охоплюють такі сфери [8]: 1) релігійну: розглядати й обговорювати питання сенсу життя, віри, ставлення до смерті, стосунки с Богом; 2) філософську: замислюватися над фундаментальними проблемами й питаннями буття; 3) художню: вивчати й аналізувати твори мистецтва, які відображають проблеми сенсу життя; 4) наукову: використовувати наукові методи й ракурси розгляду основних питань людського життя.

Для визначення рівня сформованості ЕІ використовуються такі запитання [8]:

1. *Do you discuss or ask questions to probe deeply into the meaning of life?*
2. *Are there clear rules by which you live your daily life?*
3. *Do you have a philosophy of life that helps you to manage stress or make important decisions?*
4. *Is your religion or philosophy an important part of your life?*
5. *Do you think about things such as truth, justice and goodness?*
6. *Do you ever reflect on your purpose in life?*
7. *Do you spend time in prayer, meditation or reflecting on the mysteries of life?*
8. *Do you wonder about or reflect on a "grand plan" that human beings are a part of?*
9. *Do you think about what is beyond the "here and now" of life?*
10. *Do you wonder if you'll ever have all the answers to life's Big Questions?*
11. *Do you make important decisions for reasons beyond just yourself?*
12. *Do you stop and think about the nature of experience (or of the universe)?*
13. *Do you think about what happens to life after death?*
14. *Do you spend time reading, discussing or thinking about philosophy or religion?*

Оскільки ці питання використовувалися для носіїв мови, ми припускаємо, що для студентів немовних факультетів, зокрема, психологічного, вони можуть бути складними. Тому викладачеві варто допомагати студентам із відповідями, можливо, запропонувати опції відповідей або заздалегідь підготувати й опрацювати разом із студентами матеріал, який може бути використаний під час обговорення. Водночас, ми вважаємо, що подібні проблемні запитання допоможуть студентам у формуванні ЕІ і будуть цікавим доповненням до основних тем, що розглядаються на заняттях з ІМ.

Отже, ЕІ є важливим складником професійної компетентності майбутніх психологів, тому його розвитку слід приділяти належну увагу. Високий рівень розвиненості ЕІ позитивно позначиться на когнітивній діяльності студентів, у чому ми вбачаємо перспективу подальшого дослідження заявленої теми.

Використані джерела

1. Вовк О. І. Когнітивні аспекти методики викладання англійської мови у вищих навчальних закладах : навчально-методичний посібник / О. І. Вовк. – Черкаси : Видавництво "САН", 2010. – 506 с.
2. Кузьмінський А. І. Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навчально-методичний посібник / А. І. Кузьмінський, О. І. Вовк. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 316 с.
3. Павилёнис Р. И. Проблема смысла: современный логико-философский анализ языка / Р. И. Павилёнис. – М. : Мысль, 1983. – 286 с.

4. Укке Ю. М. Диагностика сознательного выбора профессии японских школьников / Ю. М. Укке // Профессиональное образование: потребности, проблемы, решения. – М., 1992. – С. 122–129.
5. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences / H. Gardner. – N.Y. : Basic Books, 1983. – 612 p.
6. Gardner H. Intelligence Reframed. Multiple Intelligences for the 21st century / H. Gardner. – N.Y. : Basic Books, 1999. – 692 p.
7. Mayer J. D. Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits / J. D. Mayer, P. Salovey, D. R. Caruso // American Psychologist. – 2008. – 6 (63). – P. 503–517.
8. Shearer B. Development and Validation of a Scale for Existential Thinking. Multiple Intelligences Research and Consulting Inc. / B. Shearer. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.miresearch.org/files/Existential_Summary_4-05.doc.
9. Snyder R. Howard Gardner's Multiple Intelligences : Existential Intelligence / R. Snyder. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.examiner.com/online-learning-in-knoxville/howard-gardner-s-multiple-intelligences-spatial-intelligence>

Семенова М. Г.

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ В АСПЕКТЕ ТЕОРИИ МНОЖЕСТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

В статье рассматривается проблема формирования экзистенциального интеллекта (ЭИ) как составляющей профессиональной компетентности будущих психологов. ЭИ исследуется в рамках теории множественного интеллекта Г. Гарднера. Определяется, что основой ЭИ является экзистенциальное мышление, предполагающее духовную информированность личности.

Ключевые слова: экзистенциальный интеллект, профессиональная компетентность, множественный интеллект.

Семенова М. Г.

EXISTENTIAL INTELLIGENCE OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS WITHIN THE FRAMEWORK OF MULTIPLE INTELLIGENCES

The article focuses on the problem of developing existential intelligence (EI) as part of professional competence of future psychologists. EI is studied within the framework of H. Gardner's theory of multiple intelligences. EI is found to be based on existential thinking which presupposes spiritual awareness of a personality.

Key words: existential intelligence, professional competence, multiple intelligences.

Стаття надійшла до редакції 16.08.13

